“Methodical approach to monitoring socio-economic activities of households”

AUTHORS	Iryna Buriak
ARTICLE INFO	Iryna Buriak (2018). Methodical approach to monitoring socio-economic activities of households. *Development Management*, *16*(3), 61-68
RELEASED ON	Wednesday, 26 December 2018
RECEIVED ON	Monday, 03 September 2018
ACCEPTED ON	Wednesday, 19 September 2018
LICENSE	This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License
JOURNAL	"Development Management"
ISSN PRINT	2413-9610
PUBLISHER	LLC “Consulting Publishing Company “Business Perspectives”
FOUNDER	Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

NUMBER OF REFERENCES	NUMBER OF FIGURES	NUMBER OF TABLES
14	2	3

© The author(s) 2026. This publication is an open access article.

BUSINESS PERSPECTIVES

Publisher:
LLC "CPC "Business Perspectives"
Hryhorii Skovoroda lane, 10,
Sumy, 40022, Ukraine
www.businessperspectives.org

S. KUZNETS KHNUE

Founder:
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Nauky avenue, 9-A, Kharkiv, 61166, Ukraine
http://www.hneu.edu.ua/

Received on: 3rd of September, 2018
Accepted on: 19th of September, 2018

© Iryna Buriak, 2018

Iryna Buriak, Postgraduate student of Economics and Social Sciences Department, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine.

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Iryna Buriak (Ukraine)

METHODICAL APPROACH TO MONITORING SOCIO-ECONOMIC ACTIVITIES OF HOUSEHOLDS

Abstract

In the modern conditions, households play a rather important role in the country's economy. Therefore, it is necessary to have reliable information about trends and changes in their activities. The information basis for the development of socio-economic activity of households is monitoring research, by which it is possible to develop a better strategy for improving their activities.
The article substantiates the difference between the monitoring process and the assessment of the socio-economic activity of households. An analysis of foreign experience in the use of panel research of households' activity was carried out.
The passport of the monitoring of households' socio-economic activity is presented, and it shows two subsystems: organizational, technological and providing.
We propose the organizational and technological scheme of monitoring. The stages and time frames of monitoring of socio-economic activities of households were clearly structured in the scheme. The form of the report of the monitoring process is developed.

Keywords monitoring, social and economic activity of households, panel surveys, sampling, household

JEL Classification D1, R2

І.В. Буряк (Україна)

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Анотація

В сучасних умовах розвитку домогосподарства відіграють досить вагому роль в економіці країни. Тому необхідно мати достовірну інформацію щодо тенденцій та змін у їх діяльності. Інформаційною основою розвитку соціально-економічної діяльності домогосподарств є моніторингові дослідження, за допомогою яких є можливість у розробленні кращої стратегії для покращення їх діяльності.
У статі обґрунтована різниця між процесом моніторингу та оцінкою соціально-економічної діяльності домогосподарств. Проведений аналіз зарубіжного досвіду щодо використання панельних досліджень діяльності домогосподарств.
Наведено паспорт проведення моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств, в якому відображені дві підсистеми: організаційно-технологічна та забезпечуюча.
Запропонована організаційно-технологічна схема проведення моніторингу, в якій чітко структуровані етапи та терміни проведення моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств. Розроблена форма звіту щодо проведення процесу моніторингу.

Ключові слова моніторинг, соціально-економічна діяльність домогосподарств, панельні дослідження, формування вибірки, домогосподарство

Класифікація JEL D1, R2

ВСТУП

У сучасних швидко змінюваних умовах господарювання моніторингові дослідження відіграють все більшу роль з точки зору обґрунтування організаційно-економічних рішень на різних рівнях управління. Отримана таким чином інформація стає найважливішим стратегічним ресурсом та

значною складовою нової економіки. Вибір пріоритетних напрямків розвитку соціально-економічної діяльності домогосподарств як соціально-економічного інституту теж вимагає використання нових перспективних методів та інструментів отримання своєчасної надійної інформації. На сьогодні таким інструментом є моніторинг. Тому в сучасних умовах дослідження соціально-економічної діяльності домогосподарств постає необхідність в удосконаленні існуючої системи моніторингу їх діяльності, яка б давала можливість постійно спостерігати за динамікою їх стану та мала б високу практичну значимість.

1. ЛІТЕРАТУРНИЙ ОГЛЯД

Питання проведення моніторингу ретельно опрацьовано у роботах багатьох українських та зарубіжних авторів, а саме: Кузьміна, Рощиної, Гладія, Балабанова, Бірюкова, Кулик, Балакірієвої та ін. [1, 2, 6, 8, 9, 12]. Однак, необхідно підкреслити, що існуючі методичні підходи до дослідження домогосподарств не дають можливості системного та комплексного отримання даних та виявлення причинно-наслідкових змін щодо їх діяльності. Тому особливої значущості набуває розроблення науково-методичного підходу до проведення моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств, який би дав можливість безперервного відслідковування процесів та змін, що відбуваються у діяльності домогосподарств, а саме: їх стану, рівня та якості їх життя.

2. МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є обґрунтування методичного підходу до проведення моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств та розроблення рекомендацій щодо підвищення рівня та якості їх життя.

3. РЕЗУЛЬТАТИ

Заздалегідь у наукових дослідженнях моніторинг діяльності домогосподарств ототожнюють з моніторингом якості та рівня життя домогосподарств. Безперечним є той факт, що аналіз та динаміка рівня і якості життя домогосподарств є одним з важливих показників їхньої соціально-економічної діяльності, який необхідно проводити з метою розроблення новітніх заходів в соціально-економічній сфері. Показники якості та рівня життя відіграють важливу роль у розробленні регіональних стратегій розвитку, що, в свою чергу, є фундаментом підвищення конкурентоспроможності регіонів та країни в цілому на світових ринках.

На жаль, диспропорції у регіональному розвитку соціально-економічної діяльності домогосподарств та сповільнене зростання інноваційної інфраструктури не дають можливості сформувати та розробити комплексні програми щодо підтримки життєдіяльності домогосподарств. В результаті цього на сьогодні залишається ряд проблем як у життєдіяльності домогосподарств, так і в соціально-економічному розвитку регіонів, вирішенням яких і повинна займатися сучасна система моніторингу діяльності домогосподарств.

В сучасній науці нерідко спостерігається ототожнення процесу моніторингу з оцінкою. Втім, слід зазначити, що оцінка будь-якого об'єкту соціально-економічної діяльності є тимчасовою та проводиться в певний період часу, а моніторинг, як правило, є безперервним процесом спостереження за діяльністю об'єкта дослідження та збором інформації про нього. Тобто, головні відмінності оцінки та моніторингу полягають у термінах їх проведення, масштабах та результатах. Моніторинг найчастіше використовується для систематичного відслідковування ситуацій та виявлення певних тенденцій. У той же час елементи оцінки використовуються в процесі моніторингу.

До основних джерел отримання інформації про соціально-економічну діяльність домогосподарств відносять [3]:

1. Переписи населення.
2. Цільові вибіркові обстеження.
3. Обстеження статистичних організацій.
4. Національні рахунки (дані макрорівня про потік товару або доходів між секторами підприємств та домогосподарств).

Однак, як правило, інформація таких обстежень в основному доступна у вигляді кінцевих річних показників, що не дозволяє зробити комплексний аналіз соціально-економічної діяльності домогосподарств у динаміці з урахування впливу макроекономічного середовища.

На Рисунку 1 представлений паспорт проведення моніторингу, який складається з двох основних підсистем: організаційно-технологічної та забезпечуючої. Цей документ відображає визначення мети, завдання моніторингу, розроблення його програм та головних організаційно-управлінських підсистем моніторингу.

Оскільки сучасне українське суспільство орієнтоване на нову економіку, необхідно спрямовувати домогосподарства на розвиток нових видів інноваційної та інвестиційної діяльності, що в свою чергу дасть змогу зберегти та примножити їх конкурентні переваги. Існуючі системи моніторингу не завжди можуть задовольнити прогресуючі потреби сучасного суспільства та мають ряд недоліків, до яких відносять: розрізненість та недостатня достовірність даних та закритий доступ до інформації [7].

Так, у світовій практиці широко використовуються «панельні опитувальники», результатами яких є дані, що включають у себе інформацію про функціонування одних й тих об'єктів спостереження протягом декількох періодів. Наприклад, у Великобританії (The British Household Panel Survey) проводяться моніторингові дослідження щодо домогосподарств з 1991 року, а у 2009 році вони стають частиною компанії Understanding Society – The UK Household Longitudinal Study [14].

Моніторингові дослідження домогосподарств проводяться у Швейцарії (Swiss Household Panel) [5], Канаді (Survey of Labour and Income Dynamics) та Австралії (The Household, Income and Labour Dynamics in Auvstralia Survey) [13]. У таких дослідженнях беруть участь близько 40,000 домогосподарств, надаючи інформацію про стан та зміни у їх діяльності та впливаючи на формування майбутнє країни. В Україні ж досвід панельних досліджень щодо діяльності домогосподарств досить незначний або ж взагалі відсутній.

У 2007 році в Корнельському університеті стартував проект "Cross – National Equivalent File", основна місія якого – об'єднати дані з моніторингових панельних досліджень різних країн в єдиному файлі, починаючи з 1970 року [14]. Основною перевагою такого проекту є доступність скороченої та обробленої інформації за різними країнами, але в даному проекті приймають участь лише США, Німеччина, Великобританія, Канада, Австралія, Швейцарія, Корея та Росія.

Використовуючи досвід закордонних країн, автором підкреслена необхідність проведення саме панельних досліджень соціально-економічної діяльності домогосподарств України, які дають можливість отримати дані, що характеризуються повторюваністю у часі соціально-економічних спостережень за діяльністю одних і тих домогосподарств. Панельні опитування дають змогу посилити значення фундаментальних досліджень та застосовувати сучасний дослідницький інструментарій економічного аналізу та розроблення інноваційного програмного забезпечення для отримання необхідних результатів.

Слід зазначити, що основною метою панельних моніторингових досліджень є забезпечення повною, достовірною та своєчасною інформацією про соціально-економічну діяльність домогосподарств. Проведення моніторингу, як панельного дослідження діяльності домогосподарств, представлено у вигляді організаційно-технологічної схеми (Рисунок 2), яка відображає кожен його етап.

Отже, на першому етапі проводиться аналіз існуючої бази показників. На другому – відбувається визначення мети та вибір об'єкта дослідження. Третій етап передбачає розроблення програми проведення моніторингового дослідження, спостереження, аналіз та виявлення проблем діяльності домогосподарств.

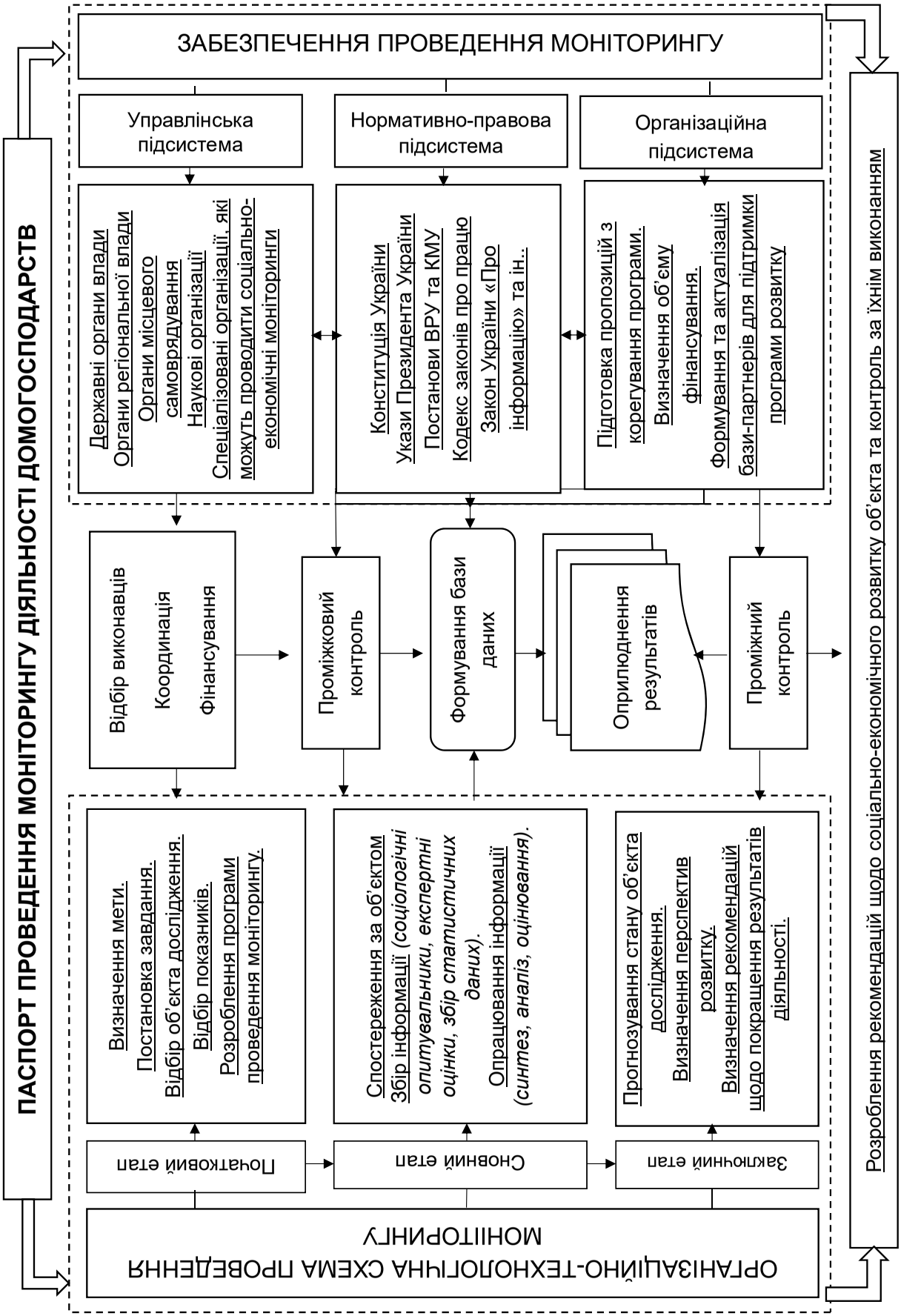

Джерело: Систематизовано автором за джерелами [1, 2, 9].

Рисунок 1. Паспорт проведення моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств

Четвертий етап проведення моніторингу здійснюється через оцінку умов реалізації поставленої мети дослідження та безпосереднього збору інформації. На цьому етапі відбувається обґрунтування інструментарію відповідно до поставлених завдань моніторингу та визначення методів його проведення, а саме: розроблення опитувальників та їх апробація; створення тестів для опитування та їхня стандартизація; підготовка інших інструментів отримання інформації. Що стосується збору даних, то зазвичай використовуються:

1. Зовнішнє обстеження, основними етапами якого є збір інформації про загальний стан інфраструктури міста, збір статистичної інформації про чисельність домогосподарств, їх склад та динаміку міграційних процесів, що дозволяє комплексно описати реальний стан в досліджуваному місті.
2. Аналіз факторів мікросередовища, який допомагає виявити різні соціальні групи населення, їх потреби і очікування від місцевих органів влади.
3. Збір даних для розрахунку інтегрального показника рівня життєдіяльності домогосподарств.
4. Соціологічні опитування та експертний метод, основною метою яких є більш глибоке вивчення проблем, виявлених в ході попередніх етапів.

Для повноцінного збору інформації про діяльність домогосподарств у панельних дослідженнях як правило рекомендується одночасно використовувати методи соціально-економічних досліджень та опрацьовувати інформацію поточної звітності, одноразових обліків, експрес випусків та ін. [12].

Опитувальники мають бути професійно побудованими, узгодженими за шкалою, включати в себе лише зрозумілі респондентам терміни та поняття (за потребою надавати трактування терміну). Інтерв'юєр повинен окрім основної вибірки розшукати та опитати домогосподарства, які переїхали за новою адресою, але в межах того ж регіону, та членів домогосподарств, які виїхали зі свого домогосподарства і створили нове. При цьому необхідно 7використовувати певну ідентифікацію домогосподарства в кожній окремій хвилі, що дозволить відстежити приналежність до певного типу домогосподарств.

Важливим аспектом збору інформації у панельних дослідженнях є те, що збір інформації відбувається як по домогосподарству в цілому (витрати, доходи та ін.), так і по кожному його члену окремо (зайнятість, освіта, здоров'я та ін.) Такі дані надають більше можливостей у формуванні індивідуальних характеристик домогосподарств. Тому у створенні анкет для опитування домогосподарств необхідно розробити опитувальники чотирьох видів: сімейних та індивідуальних (для дорослих, дітей та пенсіонерів).

Опитувальники мають бути побудовані таким чином, щоб кожен розділ дозволяв оцінити діяльність домогосподарств в основних його соціально-економічних сферах життєдіяльності та давати можливість на основі отриманих даних виконати поставлені завдання [4]:

1. Типологія сім'ї та домогосподарства за демографічною структурою.
2. Економічна поведінка домогосподарств.
3. Основна економічна діяльність членів домогосподарств.
4. Трудова мобільність.
5. Етапи працевлаштування.
6. Фактори підприємницької діяльності.
7. Пенсійна програма домогосподарств.
8. Доступність освіти.
9. Вплив освіти батьків на освітній статус дітей.
10. Вплив використання ІТ-технологій на пошук роботи та працевлаштування.
11. Вплив факторів на заощаджу вальну складову.
12. Придбання нерухомості.
13. Фактори народження.
14. Фактори смертності та ін.

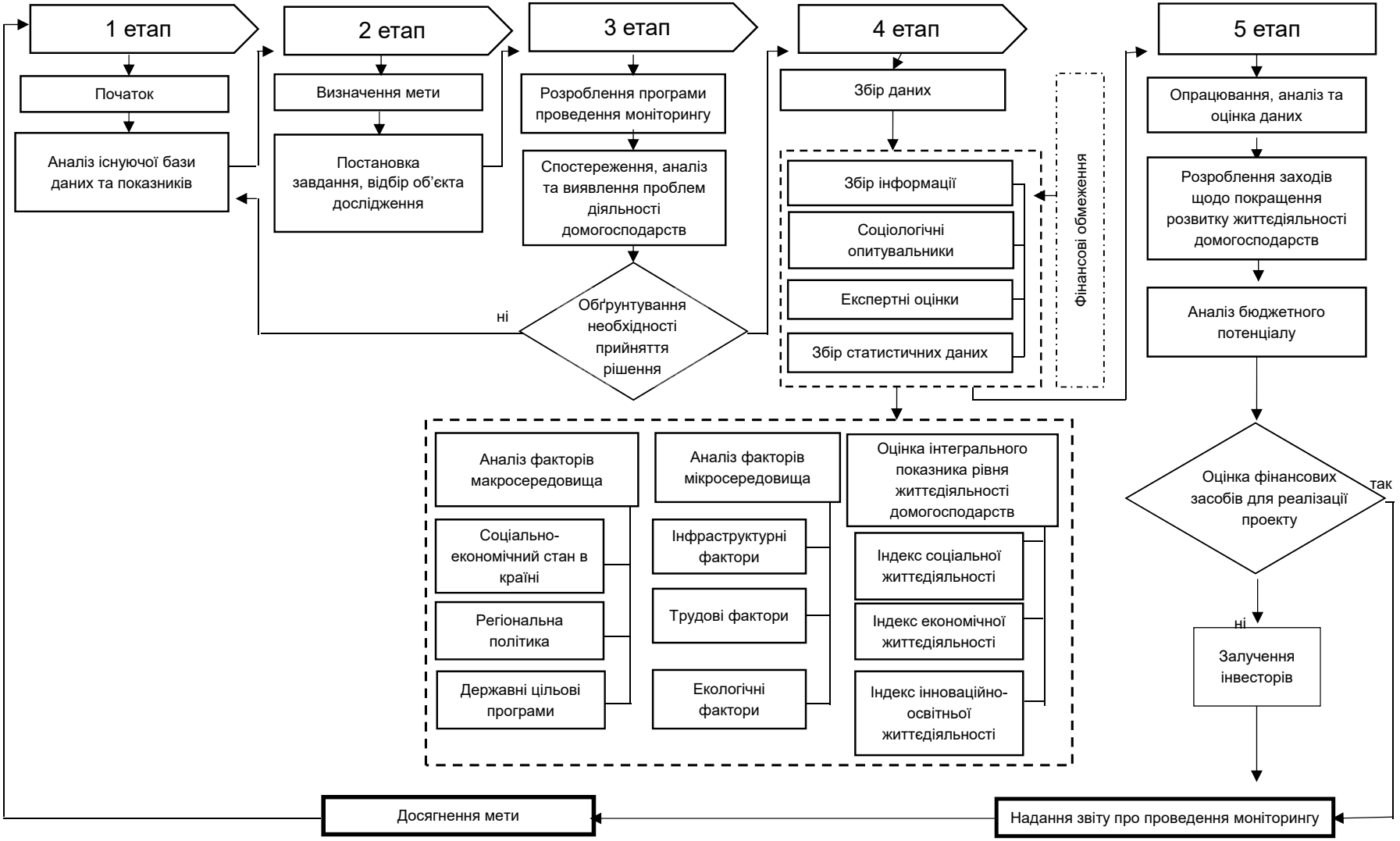

Джерело: Розроблено автором.

Рисунок 2. Організаційно-технологічна схема проведення моніторинг

Розширення окремих тематичних опитувальників в певні роки дає можливість його співставлення з панельними дослідженнями [11]. Крім того, необхідним є визначення періодичності опитування домогосподарств, приклад якого наведений в Таблиці 1.

Таблиця 1. Терміни проведення моніторингових досліджень

Джерело: Узагальнено автором.

№	Терміни	Мета дослідження
1	кожні 14 днів	придбання продуктів харчування
2	щомісяця	оплата ЖКП
		загальні витрати та доходи домогосподарств (аналіз з використанням балансового методу)
3	щоквартально	використання медичних послуг
4	кожні 6 місяців	придбання товарів довгострокового вжитку
5	щороку	витрати на освіту та саморозвиток
		результати економічної діяльності та самозайнятості

П'ятий етап моніторингового дослідження передбачає опрацювання, аналіз та оцінку даних, розроблення проекту щодо покращення соціально-економічного розвитку діяльності домогосподарств, аналіз заходів, які забезпечують реалізацію мети в рамках регіональних цільових програм, розроблення альтернативного проекту в рамках виділеного фінансування та оцінка залучення інвестицій для реалізація поставленої мети.

По закінченні усіх етапів проведення моніторингового дослідження необхідно сформувати звіт про результати виконання моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств (Таблиця 2 та Таблиця 3).

Таблиця 2. Форма звіту про результати соціально-економічного моніторингу

Джерело: Складено автором.

№	Назва дослідження	Кількість обстежених домогосподарств	Термін виконання		Кошторис		Виконаний об'єм, %	Відповідальний виконавець
			план	факт	план	факт		

В звіті (Таблиця 2) необхідно вносити всі завдання моніторингового дослідження, які були заплановані та обов'язкові до виконання у звітному періоді.

Таблиця 3. Звіт про відхилення плану виконання моніторингового дослідження

Джерело: Складено автором.

№	Назва дослідження, що потребують у коригуванні	Причини відхилення від затвердженого плану	Пропозиції щодо усунення перешкод	Відповідальний виконавець	Партнери (виконавці)

Дані види звітів необхідно надавати до головного замовника моніторингових досліджень соціально-економічної діяльності домогосподарств.

Під час звіту виконання моніторингових досліджень доцільно надавати й інші документи, що підтверджують результати моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств.

Такий вид дослідження, як моніторинг соціально-економічної діяльності домогосподарств, повинен мати стратегічний план проведення та не зводитись лише до констатації результатів виконання чи невиконання певного виду дослідження. Сформований за результатами дослідження звіт має інформувати про питому вагу досягнення результату, які завдання втратили актуальність з огляду на внутрішні та

зовнішні фактори життєдіяльності домогосподарств, а також надавати обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення існуючої системи моніторингу та реалізації стратегічного регіонального розвитку.

Таким чином, моніторингове дослідження є інформаційною основою розвитку життєдіяльності домогосподарств. Аналіз результатів моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств дозволяє розробляти та застосовувати найкращу стратегію для їх розвитку.

Головною метою проведення панельного моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств є забезпечення органів державного управління повною, своєчасною, достовірною інформацією про процеси та зміни, які відбуваються у життєдіяльності домогосподарств.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищенаведений матеріал, варто зазначити, що моніторинг соціально-економічної діяльності домогосподарств дає можливість безперервного спостереження, аналізу, оцінки та є складовою частиною інформаційного забезпечення розвитку життєдіяльності домогосподарств.

Наведений методичний підхід до проведення моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств надає можливість забезпечити комплексність та достовірність результатів з використанням соціологічного опитування, застосуванням балансового методу та складанням звіту про проведення моніторингу соціально-економічної діяльності домогосподарств.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Balabanov, H., & Vyshnevs'kyy, V. (2001). *Територіальний соціально-економічний моніторинг в Україні [Terytorial'nyy sotsial'no-ekonomichnyy monitorynh v Ukrayini]*. Kyiv: Nora-Druk.
2. Biryukov, D. S., & Zaslavs'kyy, V. A. (2010). Розвиток систем моніторингу соціально-економічного стану малих міст і селищ України [Rozvytok system monitorynhu sotsial'no-ekonomichnoho stanu malykh mist i selyshch Ukrayiny]. *Systemy obrobky informatsiyi, 9*(90), 221-225. Retrieved from http://www.hups.mil.gov.ua/periodic-app/article/8084
3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2009). *Про моніторинг соціально-економічного розвитку малих міст і селищ [Pro monitorynh sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku malykh mist i selyshch]*. Retrieved from https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/205382197
4. Cheren'ko, L. M. (2004). Нерівність у доходах: стан і можливі наслідки та шляхи подолання негативних тенденцій [Nerivnist' u dokhodakh: stan i mozhlyvi naslidky ta shlyakhy podolannya nehatyvnykh tendentsiy]. *Demohrafiya ta sotsial'na ekonomika, 1*(2), 110-115. Retrieved from http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/11834
5. FORS explore. understand. share. *Swiss Household Panel.* Retrieved from https://forscenter.ch/
6. Hladiy, M., Dolishniy, M., Pysarenko, S., & Yankiv, M. (2000). *Регіональний менеджмент і моніторинг [Rehional'nyy menedzhment i monitorynh]*. L'viv: IRD NANAU.
7. Honcharova, S., & Sotnikova, Yu. (2015). Forced labor migration: current challenges for the state and the ways of their solution. *Actual problems of economics, 5,* 351-355.
8. Kulyk, A. V. (2008). Регіональний соціально-економічний моніторинг: проблеми та основні теоретико-методологічні засади [Rehional'nyy sotsial'no-ekonomichnyy monitorynh: problemy ta osnovni teoretyko-metodolohichni zasady]. *Ekonomika ta derzhava, 7,* 15-18. Retrieved from http://www.economy.in.ua/pdf/7_2008/6.pdf
9. Kuz'myn, M. N. (2009). *Мониторинг как составная часть информационного обеспечения процесса управления [Monytorynh kak sostavnaya chast' ynformatsyonnoho obespechenyya protsessa upravlenyya]*. Retrieved from http://sisupr.mrsu.ru/2009-1/pdf/17_Kyzmin.pdf
10. Purs'kyy, O. I., Moroz, I. O., & Moiseyenko. O. I. (2012). Соціально-економічний моніторинг як фактор стабільного і збалансованого розвитку регіону [Sotsial'no-ekonomichnyy monitorynh yak faktor stabil'noho i zbalansovanoho rozvytku rehionu]. *Biznes Inform, 6,* 39-41.
11. Roshchina, Y. M., & Sukhova, A. S. (2009). *Typological Analysis of Russian Households Agriculture.* Moscow: State University – Higher School of Economics.
12. Roshchyna, Ya. M. (2015). *Основы моделирования экономического поведения домохозяйств [Osnovy modelyrovanyya ékonomycheskoho povedenyya domokhozyaystv]*. M.: yzd. dom Vysshey shkoly ékonomyky.
13. Statistics Canada (2013). *Survey of Labour and Income Dynamics*. Retrieved from http://www23.statcan.gc.ca/imdb/p2SV.pl?Function=getSurvey&SDDS=3889
14. Wiley Online Library. *The World Economy.* Retrieved from https://onlinelibrary.wiley.com/journal/14679701